

IRAN

de verhalen, de belangen

Voorzet voor verdieping in de Midden-Oosten Werkgroep van GroenLinks van Karin Neijnhuis, Mostafa Alahyarian en Marten Hoekstra

De beeldvorming over wat er in de landen van het Midden-Oosten en de Golfregio gaande is loopt sterk uiteen. Dat hangt samen met de belangen die er achter zitten.

We doen met deze voorzet een poging die wirwar van verhalen en belangen te ontwarren.

Korte geschiedenis

Iran ligt op een sleutelpositie tussen oost en west. In het oosten en noordoosten grenst het land aan Pakistan, Afganistan en Turkmenistan. In het noordwesten aan Azerbeidzjan, Armenië, Turkije en Irak. Aan de overkant van de Perzische Golf liggen Saoedi Arabië, Qatar en kleinere Golfstaten, zoals Bahrein en Dubai.

Iran heeft een zeer oude beschaving, teruggaand tot zo'n 6 eeuwen voor Christus: het grote Achaemenidische Rijk.

Hoewel Iran er altijd in geslaagd is om niet gekoloniseerd te worden, hadden Rusland en Engeland al in de 19^e eeuw een grote invloed. De Britten sleepten olieconcessies in de wacht (de Anglo-Iranian Oil Company) en ook in het bankwezen speelden zij een grote rol (British Imperial Bank of Persia). De Britten gaven hun stilzwijgende steun aan de coup in 1922 van Reza Khan, die zich daar mee tot sjah maakte en de tijd Pahlavi-dynastie begon. Iran heeft in de 19^e eeuw twee maal oorlog gevoerd met de Russen.

In 1906 accepteerde en ondertekende Mozaffar ad-Din Shah Qajar het beginsel van de constitutie. Voor het eerst is de macht van de koning hiermee beperkt en is een parlement in leven geroepen. Dit staat bekend als de Constitutionele revolutie. Het Parlement is echter kort daarna door zijn opvolger Mohammad Ali Shah naar huis gestuurd en het Parlementsgebouw is met behulp van Russische soldaten met kanonnen beschoten. Om de financiële situatie op orde te krijgen, heeft Iran in 1909 de hulp ingeroepen van de Amerikanen.

Tijdens de tweede wereldoorlog hebben de Britten en de Russen Iran bezet, omdat ze de sjah verdachten van pro-Duitse sympathieën. Ze vervingen hem door zijn zoon. In 1946 trok Stalin zich terug uit Iran, onder toezegging van olieconcessies, die niet nagekomen zijn.

De rol van de Verenigde Staten werd door Iran in eerste instantie als positief ervaren. De relatie tussen beide landen was goed te noemen. Echter mede door de rol van premier dr. Mohammad Mossadeq, groeide de weerzin tegen de aanwezigheid van Amerikanen en Britten in Iran en tegen de oneerlijke deal van de olieconcessies. In 1951 nationaliseerde Mossadeq de Iraanse olie, tot grote ontsteltenis van de Britten. Hij probeerde steun van de Amerikanen te krijgen, maar dit lukte niet. De Britten, die op verschillende manieren probeerden de nationalisatie ongedaan te maken, kregen ten slotte die steun van de VS wel. Onder andere door te wijzen op de groeiende invloed van de communistische Tudeh-partij, hebben de Verenigde Staten in 1953 ingestemd met een coup tegen Mossadeq door de CIA en de Britse M16, waarbij de macht van de sjah weer werd hersteld.

Deze gebeurtenis bepaalt in hoge mate de wijze waarop Iraniërs ook heden ten dage tegen de Verenigde Staten aankijken.

Vanaf 1963 liet Khomeini zich horen over de politieke situatie in Iran. Hij sprak zich uit tegen het beleid van de sjah betreffende de landhervormingen en het kiesrecht voor vrouwen. Hij werd hiervoor gearresteerd. In 1964 werd Khomeini het land uitgezet, omdat hij zich uitliet over de voorkeursbehandeling van de Amerikanen in Iran. Hij zette zijn strijd tegen de sjah voort van uit Irak en later vanuit Parijs.

Na de oliecrisis van 1973 stegen de Iraanse olie-inkomsten enorm. De regering subsidieerde van alles en nog wat. De import nam toe, ook van voedsel, waardoor concurrentiepositie van de boeren werd aangetast. Er kwamen veel gastarbeiders in Iran werken, vanuit Japan, Filipijnen, India en ook Britten en Amerikanen. In de VS kwam Carter aan de macht en zette de sjah onder druk om de mensenrechten te verbeteren en meer politieke vrijheid te geven. Het was te laat. Er braken opstanden uit, die leidden tot de revolutie van 1979. Hiervoor waren verschillende redenen: het ging economisch slecht met Iran en het verschil tussen arm en rijk groeide, de grote uitgaven voor prestigieuze projecten van de sjah, zoals de viering van het 2500-jarig bestaan van het Perzische rijk, de slechte mensenrechtensituatie, de weinig resolute reacties van de sjah op de demonstraties, een negatief artikel in de krant vanuit de regering over Khomeini, de dood van intellectueel Ali Shariati. Dit alles was de aanleiding tot de grote demonstraties in 1978, die uiteindelijk leidden tot de val van de sjah.

Op 1 februari 1979 kwam Khomeini terug naar Iran. Hij werd door drie miljoen mensen toegejuicht. Twee maanden na de overwinning van Khomeini werd in een referendum voor de 'Islamitische Republiek' gekozen. Hij werd de leider van het nieuwe Iran. Zijn despotisme manifesteerde zich echter snel. Politieke opposenten, vooral de Mojahedin-e Khalq en Fedaiyan-e Khalq, groeiden explosief. De oorlog met Irak kwam als een geschenk uit de hemel (zoals Khomeini het noemde) daarmee snoerde hij elke tegengeluid: 20 juni 1982 was een keerpunt voor het politieke klimaat geweest. Op die dag organiseerde de Mojahedin een demonstratie, waaraan alle oppositiepartijen deelnamen. De demonstratie werd bloedig neergeslagen en resulteerde in een massamoord.

De lijn die Khomeini toen neerzette, leidde tot uitsluiten van tegengeluiden en loopt (nog steeds) als een rode draad door de ontwikkelingen van het regiem heen. De cirkel om de leider, die ooit zo heilig werd geacht, is zo klein geworden dat hij als enkeling in het centrum van de macht overblijft.

In november 1979 bezetten Iraanse studenten de Amerikaanse ambassade in Teheran. De aanleiding hiertoe was het toelaten van de afgezette sjah tot de Verenigde Staten. 52 Amerikanen hebben 444 dagen vastgezet. Dit heeft veel kwaad bloed gezet bij de Amerikaanse bevolking.

In 1980 viel Saddam Hussein Iran binnen. De acht jaar durende oorlog heeft aan beiden zijden 600.000 tot 800.000 doden tot gevolg gehad. De VS, het Westen en de Arabische landen hebben tijdens deze oorlog Irak gesteund

De Iraanse 'democratie'

Vanaf het ontstaan van de Islamitische Republiek wordt door het regiem beweerd dat Iran een democratie is: 'het volk heeft daarvoor gekozen' De grondwet is weliswaar gebaseerd op die van Gaullistisch Frankrijk, maar ook op de shari'a en daardoor ook van invloed op het privéleven van het Iraanse volk.

Hoewel een democratie was beloofd, bleek al snel dat tegenstand en andere meningen niet werden geaccepteerd. Het regiem reageerde vanaf het begin repressief op andere partijen en andersdenkenden.

Toen Khomeini aan de macht kwam, heeft hij zichzelf ook genoemd als Velayat-e Faqih. Dit is de post van de hoogste geestelijk leider van alle sjiïeten. Hoewel dit door het overgrote deel van de sjiïeten in de rest van de wereld niet aanvaard wordt, was hij, en nu zijn opvolger Khamene'i, wel in staat deze rol te vervullen voor Iran. De belangrijkste post binnen het politieke systeem wordt daarmee bekleed door een niet-gekozen leider. Khomeini heeft vóór zijn dood in een grondwetswijziging de absolute macht toegekend aan Velayat-e Faqih (Velayat-e Motlagheye Faqih).

De Velayat-e Faqih benoemt direct en indirect de leden van de Raad der Hoeders, bestaande uit zes geestelijken en zes juristen. De geestelijken worden door de de Velayat-e Faqih aangewezen. De juristen worden voorgedragen door de voorzitter van de rechtelijke macht, die op zijn beurt door de Velayat-e Faghih benoemd is. Het parlement mag de voordracht slechts accepteren of afwijzen. Zij toetsen alle wetten aan de islam en de grondwet. Zij zijn ook degenen die de (presidents)kandidaten goed moeten keuren en toezicht houden op de verkiezingen. Dit maakt dat bij de presidentsverkiezingen alleen kandidaten mee kunnen doen, die voldoen aan de eisen van de Raad der Hoeders. De Velayat-e Faqih heeft ook vetorecht op alle wetsvoorstellen.

Er zijn wel onderdelen binnen het politieke systeem waarvoor verkiezingen uitgeschreven worden, namelijk het parlement en de president. Wie er deel mag nemen aan deze verkiezingen wordt echter dus bepaald door de niet-gekozen Raad der Hoeders.

Dat Khatami zich in 1997 verkiesbaar kon stellen als presidentskandidaat was mede omdat men niet verwachtte dat hij zou kunnen winnen. Dit was een tegenslag voor het conservatieve deel van het regiem. Hoewel de macht van de president in Iran niet heel groot is (de opperste leider en de Raad der Hoeders hebben feitelijk de macht in handen), werd het regiem in die tijd wat milder. Er was meer persvrijheid en de relaties met het buitenland verliepen wat soepeler. Dit was echter van korte duur. Khatami was niet in staat om de verwachtingen van het jonge volk van Iran dat hoopte op hervormingen, waar te maken. Hervormingsvoorstellen werden allemaal door de Raad der Hoeders verworpen en economisch ging het met Iran ook niet goed.

In 2005 werd Ahmadinejad gekozen op grond van zijn beloftes de economisch groei te bewerkstelligen. Deze leider heeft de hoop op verandering in Iran de grond in geboord. Zijn beleid is repressiever dan het voorafgaande en op economisch gebied heeft hij ook weinig kunnen bieden.

Over de betrouwbaarheid van de uitslag van de verkiezingen van 2009 bestaan grote twijfels.

Waarschijnlijk is er veel fraude gepleegd; er waren bijvoorbeeld dorpen met een opkomstpercentage van 110%. De wat gematigder presidentskandidaat Mousavi zou waarschijnlijk meer stemmen hebben moeten krijgen. Ook over zijn houding ten aanzien van hervormingen bestaat in Iran ook veel scepsis: uiteindelijk is hij ook onderdeel van het huidige regiem.

Religie

De staatsgodsdienst van Iran is de islam. Dit vind je terug in de volledige naam van het land: Islamitische Republiek van Iran. De stroming die zowel door de regering als door – officieel – 90 % van de Iraniërs gevolgd wordt, is het sjiïisme.

De belangrijkste stroming binnen de islam is het soennisme. 85 à 90 % van alle moslims wereldwijd is soennitisch. De sjiïeten vormen een minderheid van 10 à 15 %.

De verschillen tussen beide stromingen zijn kleiner dan de huidige conflicten (vooral in Irak en Syrië) doen vermoeden. In oorsprong heeft de afsplitsing van de sjiïeten te maken met de

opvolging van de profeet; sjiieten vonden dat dit Ali (neef en schoonzoon van Mohammed) moest zijn. Ali werd uiteindelijk de vierde kalief (opvolger) en na zijn dood wilden zijn volgelingen dat het leiderschap binnen de familie van de profeet bleef. De grootste groep (later soennieten genoemd) wees echter Muawiya van de Umayyaden-clan aan. Op religieus vlak zijn er verschillen in rituelen (herdenking van de dood van de opvolgers van de profeet) en theologisch staan sjiieten meer open voor nieuwe interpretaties van de geschriften. Over en weer spelen vooroordelen over beide stromingen een grote rol. Vooral soennieten denken negatief over sjiieten.

Officieel is 99 % van de bevolking islamitisch. Over de werkelijke religiositeit van Iraniërs zijn geen cijfers bekend. De uitingsvormen en de mate waarin de religie beleefd wordt, zijn zeer divers. Het beeld in het Westen is, dat Iraniërs zeer conservatief religieus zijn. De religiositeit is echter minder groot dan je zou verwachten afgaande op de beelden die ons in de media bereiken: met veel vrouwen in zwarte chadors. Echter zullen in Iran bijvoorbeeld zelden winkels sluiten voor het gebed, de opkomst bij het vrijdaggebed is in vergelijking met de Arabische landen zeer laag en vrouwen zijn zeer zichtbaar in het openbare leven. Men dient zich wel te houden aan een aantal door de regering opgelegde islamitische regels, zoals de verplichte hoofddoek voor vrouwen, scheiding van de seksen in het openbaar vervoer (maar dan weer niet in de taxi's), het verbod op alcohol, overspel ed. Hiermee mengt de regering zich in het persoonlijke leven van mensen.

Publieke opinie

Het is moeilijk te zeggen, hoe groot de groep is die het huidige regiem nog steunt. Verschillende bronnen (waaronder de Iran-deskundige David Menashri) geven aan dat deze steun ernstig aan het afbrokkelen is. De bevolking van Iran is erg jong. Zo'n 25% is jonger dan 15 jaar en de meerderheid is jonger dan 30. De jeugd in de grote steden zou graag verandering willen. Dit geldt ook voor de grote groep uit de middenklasse, zij vormt (volgens Meir Javandefar) het hart van de Groene Beweging. Zij is modern, goed opgeleid en uitstekend op de hoogte van de mogelijkheden in het Westen. Hoewel zij dezelfde vrijheden, minder corruptie en betere relaties met het buitenland zouden willen, hebben velen hun hoop op veranderingen verloren. Daarbij treffen de economische sancties deze groep het hardst. Tijdens de laatste parlementsverkiezingen is het vooral deze groep die niet heeft gestemd. Ondergronds zijn zeker nog tegenbewegingen actief, maar wegens de repressieve wijze waarop het Iraanse regiem sinds de demonstraties van juni 2009 reageerde, houdt de bevolking zich stil.

Mensenrechtensituatie

De situatie rond de rechten van de mens is in Iran nooit goed geweest, ook niet ten tijde van de sjah. Hoewel tijdens het bewind van Khatami de situatie wat verbeterde – meer persvrijheid, meer persoonlijke vrijheid -, is het sinds Ahmadinejad weer zeer slecht gesteld met de mensenrechten. Dit is verergerd sinds de demonstraties van juni 2009. Veel demonstranten en personen die verdacht worden van connecties met (buitenlandse) verzetsgroeperingen zijn opgepakt en berecht via oneerlijke processen, zonder hulp van advocaten, met schuldbekentenissen op TV die door martelingen tot stand zijn gekomen en een groot aantal doodstraffen. In 2010 waren er vier keer zoveel executies als in het voorgaande jaar. (waarschijnlijk meer dan 300 volgens Amnesty International).

Sommige internetpagina's zijn afgesloten en internetcafé's moeten cameratoezicht hebben om personen te controleren die ongeoorloofde sites bekijken. Jongeren zeggen spottend dat Iran het enige land is, waar men probeert internetverbindingen te vertragen in plaats van te versnellen.

Economie

Economisch gaat het momenteel niet goed met Iran; de inflatie is torenhoog; de waarde van de Iraanse rial is in het afgelopen half jaar met 50 procent gedaald, en de kosten voor het levensonderhoud is voor de Iraniërs bijna niet meer op te brengen. Als de sancties worden aangescherpt zal dat voor de Iraanse bevolking, maar ook voor de regering zeker problemen opleveren. Rond 40 procent van de inkomsten van het regiem komt uit de olie- en gasopbrengsten.

Kernenergie, maar ook -wapens?

Net als andere olie- en gasrijke staten in de regio houdt Iran rekening met de eindigheid van fossiele brandstoffen. Kernenergie moet een rol spelen voor continuïteit in de energievoorziening. Industrialisatie moet inkomsten opleveren als de export van olie en gas wegvalt. Dit is ook het beleid van onder andere in Saoedi-Arabië, dat hiervoor wel de steun van het Westen krijgt. Volgens berichten in oa de Volkskrant in juni 2011 bereiden de Saoediërs de bouw van 16 kerncentrales voor.

Iran houdt vol dat het kernenergie-programma niet is bedoeld om kernwapens te ontwikkelen en dat het land ook recht heeft op kernenergie. Het heeft het Non-Proliferatieverdrag getekend en staat toe dat het VN-agentschap IAEA controleert. Echter houdt Iran zich aan de minimale inspectieregels en dit levert nog al eens strubbelingen op. In januari 2012 werd de IAEA nog de toegang tot een militaire installatie in Parchin ontzegd.

Het niet volledig meewerken aan de inspecties heeft inmiddels economische sancties opgeleverd. Vanwege deze sancties heeft Iran een jaar geleden bedreigd de straat van Hormuz af te sluiten. Dit is een belangrijke doorvoerroute voor olietankers. Ongeveer 20% van het olietransport loopt via deze route. Iran heeft het bij dreiging gelaten.

De meningen over het effect van de sancties zijn verdeeld. Europa en de V.S. hebben het idee dat langdurige economische sancties de macht van het huidige regiem aan het wankelen zal brengen. En Obama heeft sinds zijn herverkiezing al weer nieuwe sancties afgekondigd. Dit idee van sancties wordt ondersteund door de Israëlische Iran-deskundige David Menashri. Volgens een rapport van International Crisis Group hebben de huidige sancties geen enkele zin: "their current approach – ever-tightening economic sanctions designed to make Tehran bend – has almost no chance of producing an Iranian climbdown anytime soon"; er is geen enkele aanwijzing dat Iran zijn koers gaat wijzigen onder invloed van economische sancties. Dit wordt weer bevestigd door het rapport van de IAEA van 15 nov. jl. Hierin wordt er melding van gemaakt, dat Iran in staat is de productiecapaciteit van uranium te verdubbelen. Duidelijk vermeldt het IAEA dat er geen aanwijzingen zijn gevonden dat Iran bezig is met kernwapens.

Half januari zal het IAEA de gesprekken met Iran, zoals afgesproken in december 2012, weer op te pakken.

Israël is van mening dat het Iraanse nucleaire programma zo snel mogelijk gestopt moet worden. Hoogstwaarschijnlijk is Israël verantwoordelijk voor de aanslagen in Iran op Iraanse atoomgeleerden. Israël dreigt met een militaire aanval. De dreigingen van Israël zijn

zorgwekkend; je kunt alleen niet blijven dreigen. Op een gegeven moment zul je, alleen al om geen gezichtsverlies te lijden, tot daden moeten overgaan.

Hoewel de slagkracht van het leger van Iran niet heel groot is, zal het wel in staat zijn te reageren op een eventuele aanval. Iran is vooral in het bezit van grote aantallen kruisraketten en deze zouden afgevuurd kunnen worden. Dit zijn echter door Rusland geleverde raketten uit de jaren '80 en '90 en dus verouderd. De precisie is zeer matig.

De gevolgen van een eventuele aanval van Israël zijn echter niet te overzien en mede daarom is de V.S. niet gelukkig met de Israëlische dreiging. Zij zitten niet te wachten op nog een militair conflict in het Midden-Oosten, waarvan de gevolgen niet te overzien zijn. Rusland en China staan negatief tegenover een militaire actie.

Het is een politiek spel: Irans' houding is in het voordeel van het huidige regiem, omdat Ahmadinejad hiermee de aandacht van de binnenlandse problemen (minder aanhang onder de bevolking, slechte economische situatie en corruptieschandalen) wegneemt. Bovendien staat het overgrote deel van de Iraniërs achter het plan van de regering om kerncentrales te bouwen en vindt men dat ook Iran recht heeft op kernenergie.

Of er al dan niet een kernbom ontwikkeld wordt, is nog steeds niet duidelijk. De IAEA kan de verdenkingen niet wegnemen, maar heeft ook geen bewijzen gevonden. De mogelijkheid om een kernbom te ontwikkelen maakt dat Iran sterker staat als regionale macht en Iran zou graag een grotere rol spelen in het Midden-Oosten, zeker nu door de Arabische Lente de machtsbalans aan het veranderen is.

De relaties van Iran met andere landen

De buurlanden

Iran is met Irak (sinds de NAVO-bezetting) het enige land waar de sjiitische meerderheid ook aan de macht is. Hoewel Iraniërs veel op pelgrimstocht gaan naar de Iraakse steden Kerbala en Najaf, is de band met Irak niet erg sterk; tijdens de Iran-Irak-oorlog hebben Irakese sjiieten tegen de Iraniërs gevochten. Er zijn nu wel pogingen van beide kanten om de relatie te verstevigen.

In Syrië is nu nog de sjiitisch-alawitische minderheid van premier Bashar Al Assad aan de macht. Syrië onderhield goede banden met Iran. Hoewel het Alawisme een sterk afwijkende vorm van de sjiitische islam is, heeft Iran deze stroming wel erkend als zijnde sjiitisch. De huidige steun van het Westen voor de opstandelingen in Syrië wordt door sommigen uitgelegd, als een poging om de macht van de bondgenoten Hezbollah (Libanon), Syrië en Iran te breken. Iran heeft soldaten van de Revolutionaire Garde in Syrië om het leger van Assad bij te staan.

In Bahrein is de meerderheid van de bevolking ook sjiitisch, maar deze wordt met harde hand door het soennitische bewind onderdrukt.

In Libanon vormen de sjiieten de grootste minderheid en speelt de uit die bevolkingsgroep, met steun van Iran voortgekomen Hezbollah-beweging een sleutelrol in de regering en ook in de verdediging van het land tegen Israël.

De andere islamitische landen hebben sjiitische minderheden, die over het algemeen tot de lagere sociaal-economische klasse behoren dan de soennieten.

De sjiieten zien de conflicten met Iran als een bedreiging van hun geloof en positie, ook in de eigen landen. Zij denken dat de informatie over het eventuele kernwapenprogramma door het Westen en vooral Israël wordt gemanipuleerd. Vanuit hun gezichtspunt zijn Iran, Syrië en het nieuwe Irak de landen waarop het Westen geen vat heeft en die daarom worden zwart gemaakt en met oorlog bedreigd.

In de andere landen van het Midden-Oosten, in de Golfregio en in Turkije zien veel soennieten Iran als een bedreiging. Vaak hebben de regerende elites in het eigen land met sjiitische bevolkingsgroepen te maken, meestal armer dan de rest van de bevolking. Orthodoxe regimes, zoals in Saoedi Arabië, zijn beducht voor verbreiding van het sjiisme en zien het Iraanse ayatollah-bewind als bedreigend. Aan de andere kant delen Iran en Saoedi Arabië economische belangen en hebben zij weinig interesse in een vergroting van de macht van Israël in de regio. Opvallend is dat op de laatste bijeenkomst van the Organisation of the Islamic Conference in Riyadh ook Ahmadinejad aanwezig was.

Iran heeft een sleutelpositie in een zeer olie- en aardgasrijke regio. Het heeft na Saoedi-Arabië de meeste olie. Robert Fisk merkt in 'De grote beschavingsoorlog' (Amsterdam/Antwerpen 2005) op: 'vrijwel alle olie in het Midden-Oosten zit in de grond van gebieden waar sjiieten wonen. In Zuid Irak, in het noordoosten van Saoedi Arabië en natuurlijk in Iran maken sjiieten de meerderheid van de bevolking uit' (pag. 225).

De soennitische regimens werken onder andere op het gebied van de winning van olie en gas met westerse bedrijven samen.

De (vooralsnog) verbale schermutselingen in de Straat van Hormoez laten zien dat er grote afhankelijkheid is van Iran voor de uitvoer van olie vanuit Irak, Koeweit, Saoedi Arabië en de andere Golfstaten.

Israël

Israël voelt zich bedreigd door de nucleaire plannen van Iran en gaat ervan uit dat deze op de productie van kernwapens gericht zijn. Israël dreigt al sinds 2005 openlijk met ingrijpen om het atoomprogramma te dwarsbomen en houdt daarbij alle middelen open, inclusief het bombarderen van de Iraanse kerninstallaties. Men probeert hiervoor instemming van de VS en andere westerse landen te verkrijgen. Het feit dat Iran, anders dan Israël zelf het Non-Proliferatie Verdrag heeft getekend en aan de controles van het IAEA wordt onderworpen vindt men niet relevant.

Israël ziet zichzelf als voorpost van strijd tegen de Islam en zoekt bondgenoten in westerse landen, die helpen de veronderstelde bedreiging van moslimlanden te weerstaan.

Uitspraken van Iraanse leiders tegen het zionisme en de zionistische Joodse staat worden in Israël geïnterpreteerd als het willen wegvagen van Israël als land. Volgens Javandefar wordt de anti-holocaust-retoriek van Iran door Israel misbruikt om Iran overal de schuld van te geven en de angst voor dat land aan te wakkeren. Er wonen 250.000 Iraanse Joden in Israel, die zijn een heel andere mening toegedaan. De meerderheid van de Israëliërs is tegen een aanval op Iran, volgens Nieuwsuur (16 jan. jl).

Israël streeft naar een Groot-Israël, dat over voldoende water en andere grondstoffen beschikt. De bezetting van de Palestijnse gebieden en van de Golan-hoogvlakte wordt daartoe gehandhaafd en de bouw van nederzettingen gestimuleerd. De bezetting van het waterrijke Zuid-Libanon heeft Israël moeten opgeven wegens verzet van de sjiitische Hezbollah, die door Iran en Syrië worden gesteund.

De soennitisch regimes zijn minder bedreigend, omdat daar de westerse invloed groter is en er in deze landen Amerikaanse, Britse en Franse legerbases zijn. Ze zijn in economisch opzicht westers geöriënteerd. Of de gematigde opstelling tegen Israël ook voor de bevolkingen van soennitisch geleide landen geldt is nog maar de vraag. De verontwaardiging over het onrecht dat de Palestijnen wordt aangedaan is overal groot. De Palestijnen zijn overwegend soennitisch.

Het Westen

Over het algemeen is het beeld dat men in het Westen van Iran en het Iraanse regiem heeft zeer negatief. Het Iraanse regiem zou willen dat het land geheel volgens islamitische waarden leeft, westerse ideeën geen invloed hebben en het volk het regiem accepteert. De uitzendingen op de staatstelevisie verkondigen de visie van het regiem. Dit zijn vaak ook de beelden die het Westen bereiken, zoals de grote demonstraties die regeringsgezind zijn, opleiding van jonge jongens tot religieuze voorganger en zelfs de uitzending van VPRO's Tegenlicht in 2007 bevestigde het negatieve beeld door in te zoomen op de mujaheddeen.

Bijgevolg worden Iran en zijn bevolking gezien als achtergebleven en gevaarlijk. De Iraanse bevolking is echter hoogopgeleid en volgt de moderne en westerse ontwikkelingen op de voet. Gevaarlijk is het land ook niet: het is één van de meest gastvrije landen ter wereld.

Het belang van Iran voor zowel Europa als de VS, ligt de op drie terreinen. Irans' houding ten opzichte van Israël, de olie en de geopolitieke ligging (in het algemeen, en aan de Perzische Golf in het bijzonder).

Verder wordt de ontwikkeling van kernenergie in Iran met argusogen gevolgd. Gevreesd wordt dat kernbewapening het doel is en dat Iran daarmee een bedreiging van Israël en andere landen wordt, zelfs in Europa. Vaak is de vrees gebaseerd op ongenueanceerde meningen en op datgene wat in de media verschijnt. De media geven vooral eenzijdige informatie en deze is zelden objectief. Informatie wordt vooral bepaald door de mening van de V.S. en Israël. Toen bijvoorbeeld de IAEA (International Atomic Energy Agency) aangaf dat niet met zekerheid is vastgesteld dat het Iraanse programma alleen voor civiele doeleinden bedoeld is, werd dit door de Israëlische media meteen vertaald in: "Iran heeft binnen zes maanden een atoombom klaar." Dit werd ook door de Nederlandse media overgenomen. Er circuleren zelfs geruchten dat Iran samenwerkt met Al Qaida. Dit is echter niet voor de hand liggend. Iran heeft nooit wat opgehad met het soennitische Al Qaida.

De winning van olie- en aardgas is een belangrijke drijfveer om de westerse invloedssfeer in het Midden-Oosten te behouden en versterken. Westerse maatschappijen spelen hierbij een belangrijke rol.

Wapenhandel en -industrie zijn eveneens belanghebbend bij de opbouw van defensies in de landen van de golfregio.

Voor gewapende interventie schrikt men in Europa terug. De bezetting van Irak was immers geen succes.

Rusland, China en andere opkomende landen

Iran ligt als een draaischijf tussen oost en west, noord en zuid. China en Rusland steunen de westerse belangen niet.

Europa en de VS zijn voor een belangrijk deel afhankelijk van de olie en het aardgas in de golfregio. De energiebehoefte van China en andere opkomende landen neemt toe. In de tijd van de sjah grensde Iran aan de Sowjetunie, maar bevond het land zich in de westerse invloedssfeer. Na de revolutie in 1979 werden de banden met de USSR aangehaald, maar Iran kwam nooit in het communistische kamp en er was een wisselende relatie met Rusland. Zo steunden de Russen Irak eerst niet, maar later wel met wapenleveranties in de oorlog tegen

Iran. Jan Oosthoek doet in zijn boek 'De waanzin in en om Iran' (Vught 2008) uitgebreid verslag van de verhouding van Iran met andere landen, waaronder met Rusland voor en na het uiteenvallen van het Oostblok.

Rusland en China en andere opkomende landen, zoals Brazilië varen ook momenteel een eigen koers. Ze nemen geregeld afstand van de opstelling van de VS en Israël. Ze delen niet het westerse verhaal, zonder dat hun eigen visies in westerse media doordringen. Rusland en China steunen sommige resoluties in de Veiligheidsraad, maar keren zich tegen vergaande boycotmaatregelen of trekken zich daar weinig van aan.

Een Chinees staatsbedrijf sloot belangrijke contracten voor de aankoop van olie en vloeibaar gas om de explosief groeiende economie op peil te houden. Om de relatie met de VS niet op het spel te zetten, heeft China onlangs haar olie-inkopen vanuit Iran gehalveerd.

De Russische belangen betreffen vooral de leveringen van vliegtuigen, wapens en nucleaire technologie.

De eerste Iraanse kerncentrale in Busher werd oorspronkelijk door een Duits bedrijf gebouwd, maar toen het regiem zich na 1979 van het westen afkeerde namen de Russen dit over (zie Oosthoek 2008).

Discussie

GroenLinks doet er bij haar politieke opstelling goed aan de beeldvorming en de verhalen goed te scheiden van de belangen die er achter steken.

- Kernenergie en kernwapens:

Nog steeds is niet duidelijk of Iran kernwapens produceert of wil produceren. Het Non-Proliferatieverdrag is vóór de revolutie getekend. Het kernprogramma is na de revolutie jarenlang geheim gehouden, wat op zich tot vragen leidt. Iran laat zich door het IAEA controleren, maar dat geeft niet eenduidig uitsluitsel. De meningen zijn vooral gebaseerd op politieke belangen, speculaties en angst.

Volgens Vali Nasr heeft Iran de volgende redenen voor het nucleaire programma: Iran wil graag een groter rol spelen in het Midden-Oosten en de Perzische Golf, zeker nu er een machtsvacuüm is, doordat Egypte momenteel niet in staat is die rol te vervullen en Saoedi Arabië en Turkije ook meer invloed opeisen (en daarmee vooral soennitische belangen vertegenwoordigen). Economisch en militair is Iran momenteel niet sterk; het nucleaire programma is daar een antwoord op. Als ze dit programma opgeven, krijgen ze er niets voor terug.

Het milieu en de veiligheid in de wereld zijn echter niet gebaat bij kernenergie en al helemaal niet bij kernbewapening. Een gelijke benadering van landen moet leidraad zijn. Israël, India en Pakistan wordt door het Westen bij hun kernbewapening geen strobreed in de weg gelegd of ze worden er zelfs in gesteund. Vooral de Israëlische kernbewapening en het niet tekenen van het Non-Proliferatie Verdrag door dat land ondergraaft de geloofwaardigheid van het optreden in het Midden-Oosten in hoge mate. Consequent beleid moet voorop staan.

- Sancties

De sancties leiden tot sterke inflatie, tekorten en armoede. De Iraanse bevolking heeft er ernstig onder te lijden. Onduidelijk is echter of ze het gewenste effect zullen sorteren. De International Crisis Group stelde dat het Iraanse regiem niet snel zal buigen voor de sancties. Vooralsnog lijkt het er inderdaad niet op dat het regiem er een andere koers door gaat varen.

- Mensenrechten:

Democratie en mensenrechten zijn in het westerse vertoog over het algemeen belangrijk. Maar als leidraad voor het kiezen van bondgenoten door Nederland en andere westerse landen blijkt het geen factor van belang. Zo worden landen als Saoedi-Arabië en Israël bewapend en op andere wijzen gesteund, terwijl Iran wordt geboycot. GroenLinks moet het consequent en niet selectief toepassen van mensenrechten in de internationale politiek voorop stellen.

- Diplomatie:

In de VN is weinig overeenstemming over hoe te handelen. Het overgrote deel van de landen sluit militaire acties uit.

Elke vorm van militair ingrijpen moet worden afgewezen. Dat geldt zeker ook voor bewapening van partijen. Diplomatie is de enige weg om tot oplossingen te komen. De International Crisis Group dringt vooral aan op diplomatiek overleg, met inzet van Turkije: het land kent Iran goed en heeft al eerder met Iran onderhandeld en is tot een deal gekomen over uranium.

Er tekent zich een situatie af die doet denken aan die in de koude oorlog en zelfs op een mondiaal conflict kan uitlopen. De VS zal met Rusland en China tot een vergelijk moeten komen en afstand van de Israëlische geweldsdreiging nemen.

Laatste versie 16 jan. 2013

Bronnen:

<http://www.crisisgroup.org/en/regions/middle-east-north-africa/iraq-iran-gulf/iran/116-in-heavy-waters-irans-nuclear-program-the-risk-of-war-and-lessons-from-turkey.aspx>

Michael Axworthy Iran, Een cultuurgeschiedenis, uitgeverij Bulaaq Amsterdam /Epo Antwerpen, 2007

Robert Fisk, De grote beschavingsoorlog, uitgave Ambo/Manteau, Amsterdam/Antwerpen 2005.

Meir Javedanfar, MA internationale betrekkingen, Midden-Oosten-analist (Henriette van Lynden-lezing, 2 mei 2012, via skype + Nieuwsuur, 15 januari, 2013)

Dr. Vali Nasr, professor internationale politiek in Washington.. Hij is opinieleader in de VS en adviseur van Hillary Clinton. Van 2009 tot 2011 was hij senior advisor van de speciale Amerikaanse vertegenwoordiger voor Afghanistan en Pakistan, Richard Holbrooke.. (Henriette van Lynden-lezing, 2 mei 2012)

Dr. David Menashri, professor geschiedenis van Afrika en het Midden-Oosten, Universiteit van Tel Aviv

Jan Oosthoek, De waanzin in en om Iran', uitgeverij Het Zuiden, Vught 2008